

ALGEMENE ECONOMIE

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteurs: Drs. H.A.M. Leek en Drs. L. Meijll

Titel: Algemene economie

ISBN: 978 90 3725 003 9, maakt deel uit van pakket: 978 90 3725 005 3

Bronvermelding: dimitris_k / Shutterstock.com, Mikhail Varentsov / Shutterstock.com, Statistieken CBS, Statistieken Eurostat, Statistieken Internationaal Monetair Fonds, Statistieken KVK

Eerste druk/eerste oplage
© Boom beroepsonderwijs 2021

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl

INHOUDSOPGAVE

1. WERKEN MET DIT KEUZEDEEL	4
2. ONZE ECONOMIE IN DE KERN	6
3. MODELLEN VAN ONZE ECONOMIE	34
4. WELVAART EN GROEI	67
5. ARBEIDSMARKT EN WERKLOOSHEID	106
6. HUISHOUDENS CONSUMEREN	134
7. BEDRIJVEN PRODUCEREN	162
8. MARKTEN IN MODEL	194
9. EUROGELD EN BANKEN	231
10. OVERHEID EN COLLECTIEVE SECTOR	267
11. HANDEL MET HET BUITENLAND	299
12. UITDAGING	335

DIGITALE LEEROMGEVING

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Dit icoontje verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

ALGEMENE ECONOMIE

Dit keuzedeel gaat over de algemene economie. Kennis van de algemene economie is noodzakelijk voor elke moderne mbo-student. Voor je toekomstige functie en/of stage, maar zeker ook voor het eventueel doorstuderen aan het hbo. Met het keuzedeel Algemene economie krijg je een vrij volledig beeld van wat economie is en waar zij zich allemaal mee bezighoudt. Het kringloopmodel loopt als een rode draad door dit keuzedeel. Aan de hand hiervan treden de hoofdrolspelers in onze economie een voor een naar voren. Zo maak je stap voor stap kennis met de belangrijkste economische begrippen.

In onze samenleving spelen veel economische vraagstukken die iedereen raken. Elke burger heeft hier, bewust of onbewust, mee te maken en heeft er belang bij dat deze economische vraagstukken worden opgelost. De kranten, het journaal, het internet en andere media staan elke dag bol van de economische berichtgeving. Denk bijvoorbeeld aan nieuwsberichten over de werkloosheid, het consumentenvertrouwen, het bedrijfsleven, de overheidsfinanciën en de handel met het buitenland.

Bekijk het filmpje. Hierin wordt inflatie, een van de economische vraagstukken, uitgelegd.

LEERDOELEN

1. Je begrijpt het concept schaarste en kunt dit toepassen in verschillende contexten.
2. Je begrijpt het concept ruil en kunt dit toepassen in verschillende contexten.
3. Je begrijpt het concept markt en kunt dit toepassen in verschillende contexten.
4. Je begrijpt de concepten welvaart en groei en hun samenhang. En je kunt deze toepassen in verschillende contexten.
5. Je begrijpt het concept conjunctuur en kunt dit toepassen in verschillende contexten.
6. Je begrijpt hoe inkomensvorming werkt en hoe dit samenhangt met prijzen en koopkracht.
7. Je kunt de oorzaken en gevolgen van inflatie verklaren en deze in verband brengen met het renteniveau.
8. Je begrijpt de economische perspectieven en daaruit voortvloeiende belangen van werknemers, werkgevers, consumenten, burgers, overheid, bankwezen en belangenverenigingen.
9. Je begrijpt de samenhang tussen overheidsfinanciën en de doelstellingen en instrumenten van economische politiek.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. Elk hoofdstuk sluit af met een aantal eindopdrachten.

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.

De uitdaging van dit keuzedeel bestaat uit twee delen: je maakt een presentatie over een beursgenoteerde Nederlandse onderneming. En je maakt een analyse van de economie in een land uit de Europese Unie.

- *Theorietoets*

Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

Economie houdt zich bezig met de keuzes en het gedrag van mensen, bedrijven en overheden bij het consumeren en produceren. Bij economie draait het vooral om het maken van keuzes. Keuzes om zoveel mogelijk in je behoeften te kunnen voorzien. Deze keuzes worden, als je praat over economie, vaak beperkt door tijd en geld. Je leert waarom mensen en bedrijven keuzes maken en welk gevolgen deze keuzes hebben voor zowel de vraag- en aanbodkant als voor de welvaart.

Je zult leren dat de economie het keuzegedrag van mensen op drie niveaus bestudeert. Op individueel niveau (micro-economie), op groepsniveau (meso-economie) en op landelijk of internationaal niveau (macro-economie).

AAN HET EIND VAN DIT HOOFDSTUK

1. kun je de vraag- en aanbodkant van de economie onderscheiden
2. kun je uitleggen wat de kern van de economie is
3. kun je aangeven wat het verschil is tussen welvaart en welzijn.

THEORIEBRON WE DOEN ALLEMAAL MEE!

Elke dag staan de media – televisie, radio, kranten, internet en noem maar op – bol van gunstige en minder gunstige economische gebeurtenissen. Kennelijk neemt onze **economie** in onze samenleving een belangrijke plaats in. En dat is ook zo, want in onze economie doen we allemaal mee! Al was het alleen maar doordat iedereen **behoeften** heeft.

Het NOS Journaal bericht dagelijks over economische gebeurtenissen.

Onze economie heeft namelijk alles te maken met produceren en consumeren. We consumeren allemaal, omdat mensen zonder behoeften niet bestaan. Hoeveel je kunt consumeren, is vooral afhankelijk van je inkomen of, dunder gezegd, van de middelen die je tot je beschikking hebt. Wat je koopt mag je zelf weten, maar feit is dat je een euro maar één keer kunt uitgeven.

Kiezen

Je moet dus kiezen en wel om de eenvoudige reden dat niet alles tegelijk kan. Dat is nu precies waar het in de economie om draait: het keuzeprobleem staat daarin centraal. We spreken over schaarste en daar heeft iedereen mee te maken. Niet alleen consumenten, maar ook bedrijven en de overheid.

Maar het belang van de economie voor ons dagelijks leven gaat nog veel verder. Denk bijvoorbeeld eens aan de werkloosheid. Als bedrijven minder produceren, kan dit leiden tot minder banen en meer werklozen. Helaas weten maar al te veel mensen in ons land wat het betekent om werkloos te zijn. Honderdduizenden werklozen hebben niet alleen een relatief laag inkomen, maar weten ook nauwelijks hoe ze de dag moeten doorkomen.

Toekomstperspectief

Kortom, de economie raakt ook jou en je toekomstmogelijkheden. Of je als schoolverlater een baan zult vinden, hangt voor een groot deel van jezelf af. Het is daarom misschien wel goed om te weten dat van de huidige werklozen een groot deel laag- of ongeschoold is. Opleiding en in dit geval kennis van de economie zal je zeker helpen om aan het werk te komen. Reden genoeg om aan de slag te gaan en eens te kijken wat economie is en waar ze zich allemaal mee bezighoudt.

OPDRACHT 1 Economische problemen

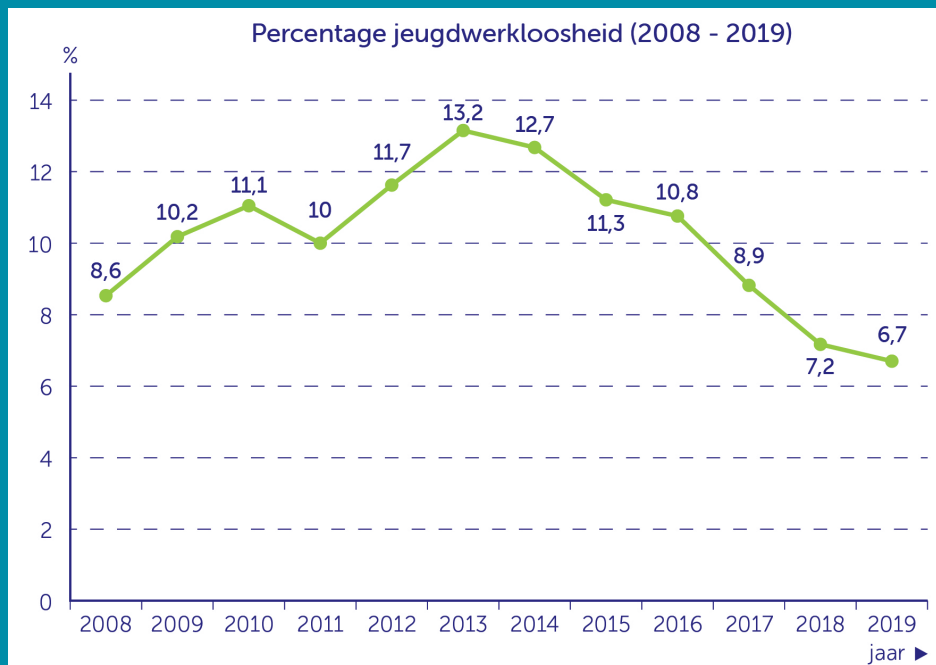
Bekijk het filmpje.

- Wat heeft cabaretier Theo Maassen op school geleerd als het gaat om de vraag: wat is economie?
- In het filmfragment over de geschiedenis van de economie staat het Engelse woord 'barter' centraal. Zoek via Google wat 'barter' betekent.
- Vandaag de dag gebruiken we hoofdzakelijk giraal geld als ruilmiddel. Welke ruilmiddelen worden verder nog genoemd in het geschiedenisfilmpje over 'this for that'?
- In de economie doen we allemaal mee, maar uit het filmpje blijkt dat economie voor iedereen wat anders lijkt. Geef hiervan vijf voorbeelden.
- Schrijf drie economische problemen op waaraan de laatste tijd in de media veel aandacht wordt geschonken.
- Met welk van het bij vraag e genoemde probleem heb jij in je dagelijks leven vooral te maken?

OPDRACHT 2 Werkloos

Jeugdwerkloosheid historisch laag

In 2019 lag het werkloosheidspercentage onder jongeren lager dan ooit. Opnieuw is het percentage werkloze jongeren gedaald: in 2018 had nog 7,2 procent van de 15- tot 25-jarige beroepsbevolking geen werk. In 2019 was 6,7 procent van de 15- tot 25-jarige beroepsbevolking werkloos.

Bron: www.nji.nl

- a. Lees het artikel. In welk jaar bereikte de jeugdwerkloosheid in ons land volgens de grafiek een hoogterecord?
- b. Een flink deel van de huidige werklozen bestaat uit laaggeschoolde jongeren. Wat zijn hiervoor twee mogelijke oorzaken?

THEORIEBRON VRAAGKANT VAN DE ECONOMIE

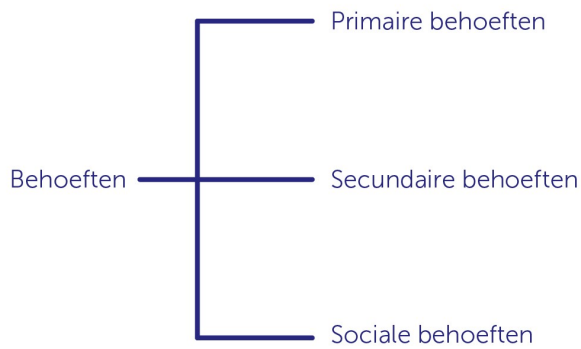
Om te beginnen kunnen we de economie zien als een toonbank waar twee kanten aan zitten. Aan de ene kant – de vraagkant – staan de behoeften van mensen en aan de andere kant – de aanbodkant – staan de middelen die we hebben om in deze behoeften te voorzien.

Vóór de toonbank staat de vrager met zijn behoeften.

Iedereen heeft behoeften

Iedereen heeft behoeften. **Behoeften** zijn verlangens of wensen van mensen die met goederen of **diensten** bevredigd kunnen worden. Sommige behoeften zijn voor ons belangrijker om te vervullen dan andere. De behoeften gerangschikt naar belangrijkheid worden wel de **behoefteschema's** van consumenten genoemd. We delen de behoeften als volgt in:

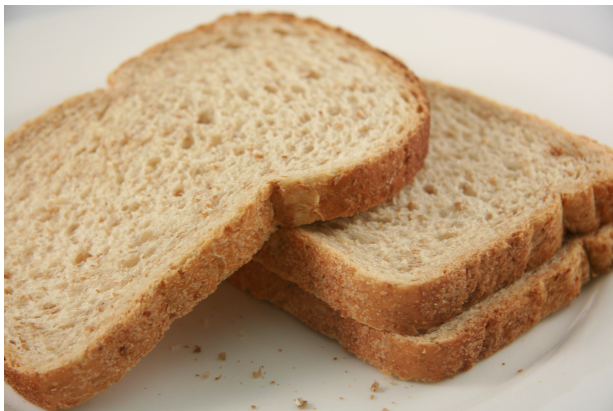
Indeling van behoeften.

Verschillende behoeften

Basis- of **primaire behoeften** zijn de eerste levensbehoeften zoals eten, kleding, onderdak, een bed en een tafel. De bevrediging van deze behoeften is noodzakelijk voor het leven van alledag. Sommige daarvan, zoals voeding, zijn zelfs strikt noodzakelijk om te kunnen overleven.

Tegenover de noodzakelijke behoeften staan de luxe of **secundaire behoeften** die betrekking hebben op de niet noodzakelijke maar wel aangename dingen in het leven. Wil iemand graag een sportwagen, dan noemen we dat een luxe behoefte. Ook de wens een bezoek te brengen aan een bioscoop, schouwburg of theater is zo'n luxe behoefte.

Daarnaast kennen we de **sociale behoeften** die hun oorzaak vinden in het feit dat mensen behoren tot een bepaalde groep dan wel dat ze tot die groep willen behoren. Hier speelt naast de persoonlijke factoren vooral de omgeving waarin men vertoeft een belangrijke rol. Zo zal de tiener zich heel anders willen kleden dan de grijsaard en de manager weer anders dan de loodgieter.

Brood voorziet in een primaire behoefte.

Een bezoek aan een schouwburg of theater voorziet in een secundaire behoefte.

Onderscheid behoeften

Het onderscheid tussen de soorten behoeften is soms moeilijk te maken. Is de iPhone van de student een primaire, een secundaire of een sociale behoefte? Bovendien is het onderscheid tussen noodzakelijk en luxe sterk afhankelijk van het **welvaartsniveau** van het land waarin men leeft. Stromend water uit de kraan wordt in Nederland gezien als een bevrediging van een primaire behoefte. Maar in arme woestijngebieden in Afrika is dit vaak een luxe behoefte.

OPDRACHT 3 Iedereen heeft behoeften

Iedereen heeft behoeften. Behoeften zijn verlangens of wensen van mensen die met goederen of diensten bevredigd kunnen worden.

- a. Noteer vier basisbehoeften.
- b. Zou iedereen dezelfde basisbehoeften hebben? Motiveer je antwoord.
- c. Bedenk een voorbeeld van een sociale behoefte.

OPDRACHT 4 Primaire, secundaire en sociale behoeften

Sommige behoeften zijn voor ons belangrijker om te vervullen dan andere.

- a. Is jouw wens om het einddiploma te behalen een primaire, secundaire of sociale behoefte? Motiveer je antwoord.
- b. In welke behoefte voorziet een douche in Nederland en in Ethiopië?
- c. Geef een voorbeeld van een modetrend bij jou op school.

THEORIEBRON AANBODKANT VAN DE ECONOMIE

De economische activiteiten van de mensen richten zich op de productie van goederen waarmee zij hun behoeften bevredigen. We komen dan als vanzelf achter de toonbank terecht: de aanbodkant van de economie. Wanneer we het hebben over goederen, worden daarmee steeds twee dingen bedoeld: goederen en diensten. Het verschil is dat **diensten** onstoffelijke goederen zijn die je niet kunt vastpakken of bewaren. Gebruikmaken van onderwijs is hier een sprekend voorbeeld van.

Productie van goederen

Het gaat om goederen die nuttig zijn. **Nut** is de eigenschap van een goed om direct of indirect in een menselijke behoefte te voorzien. In feite heeft dus alles wat door mensen wordt gemaakt enig nut! Schaarste is de eigenschap op grond waarvan we de goederen onderverdelen in **vrije goederen** en **economische goederen**.

Vrije goederen

Vrije of niet-economische goederen zijn goederen die niet **schaars** zijn en niet door mensen worden geproduceerd. We kunnen er gebruik van maken zo veel we willen, zonder dat we er iets voor hoeven op te offeren. Enkele van de meest noodzakelijke behoeften van de mens worden bevredigd door deze vrije goederen. Te denken valt aan zuurstof, regenwater en zonlicht, die als het ware letterlijk uit de lucht komen vallen en voor ons van levensbelang zijn.

Achter de toonbank staat de aanbieder van goederen.

Schaarse goederen

Tegenover de vrije goederen staan de **economische of schaarse goederen**. Schaars betekent in de economie iets anders dan zeldzaam of tekort. **Schaars** betekent dat we er middelen voor moeten opofferen. Anders gezegd, schaarse goederen worden door mensen geproduceerd. Het laatste betekent ook dat we er een prijs voor moeten betalen.

Nemen we als voorbeeld een iPhone. Voor de productie hiervan zijn allerlei productiemiddelen gebruikt. Denk aan **arbeid**, machines en grondstoffen. Dit zijn allemaal productiemiddelen die ook voor de productie van een ander goed gebruikt hadden kunnen worden. In plaats van het maken van iPhones hadden de arbeiders ook ingezet kunnen worden voor de productie van de iPad of wat dan ook. Waar het nu om gaat, is dat niet alles 'tegelijk' kan en dat er dus moet worden gekozen. Het is óf het één óf het ander. In de economie zeggen we dan dat schaarste dwingt tot kiezen.

Samenvattend kunnen we vaststellen dat economische goederen de volgende twee eigenschappen hebben. Ze zijn:

- nuttig en
- schaars.

Elk schaars goed heeft een prijs.

Productiefactoren

Anders dan de vrije goederen zijn de economische goederen dus niet gratis. Ze worden door de mens geproduceerd met behulp van allerlei productiemiddelen, die alternatief aanwendbaar zijn. Dit betekent dat zij steeds op verschillende manieren zijn te gebruiken.

De verschillende soorten productiemiddelen kunnen we onderbrengen in vier hoofdgroepen, die **productiefactoren** worden genoemd:

1. **Natuur**
Met natuur bedoelen we alles wat niet door mensen is gemaakt, zoals lucht, water, grond, bodemschatten en klimaat. Kortweg, het geheel van natuurlijke hulpbronnen op aarde.
2. **Arbeid**
Onder arbeid verstaan we alle inspanning van de mens, hand- en hoofdarbeid, gericht op de productie van goederen en diensten.
3. **Kapitaal**
Kapitaal bestaat uit door de mens gemaakte productiegoederen om er andere goederen mee te produceren. Denk aan gereedschappen, machines en gebouwen.
4. **Ondernemerschap**
Bij ondernemerschap moet je denken aan de arbeid van de ondernemer, gericht op het combineren van de overige productiefactoren.

Natuur en arbeid zijn oorspronkelijke productiefactoren omdat ze sinds het bestaan van de mens aanwezig zijn. De andere zijn afgeleide productiefactoren. **Produce**ren is het voortbrengen van economische goederen of het toevoegen van waarde met behulp van eerdergenoemde schaarse productiefactoren.